

La post-televisión. Multimedia, Internet y globalización económica.

RAMONET, I. Icària. Barcelona. 2002

per David Domingo, coordinador docent del màster El Periódico en Periodisme Digital (Direcció de Projectes de Comunicació Digital Multisuport) de la Universitat Oberta de Catalunya.

Fa sis anys que es va pronunciar el gruix de les paraules que recull la penúltima obra d'Ignacio Ramonet. Massa temps per a un llibre que intenta analitzar cap a on camina Internet? En part sí, perquè les notícies sobre el sector ens donen cada dia noves pistes, però val a dir que els autors reunits per Ramonet ens demostren que el *tempo* no és tan inexorable com sembla: les bases de la perspectiva crítica de la major part dels capítols tenen avui tanta o més vigència que al 1996. Al desembre d'aquell any, una dotzena d'investigadors i intel·lectuals (principalment francesos) es van reunir a Valence per avaluar el futur de la televisió. L'horitzó de la convergència tecnològica del mitjà de comunicació de massa per excel·lència amb Internet va derivar, en la majoria de les intervencions, cap a una reflexió més profunda que la simple predicció del panorama mediàtic del segle XXI. Armand Mattelart, Herbert Schiller, Philippe Breton i el propi Ramonet ens adverteixen que les innovacions tecnològiques que envolten la convergència digital no són neutres ni necessàriament beneficioses. Ans al contrari: són una eina més dels Estats Units per consolidar i augmentar la seva hegemonia mundial.

Aquesta afirmació, fora de context, podria tenir regust de ranci antiamericanisme. Però els autors s'encarreguen d'aportar les proves que converteixen la seva denúncia en una evidència força esgarrifant. Mattelart utilitza la seva experiència com a historiador de la comunicació per desenterrar l'origen del concepte de *globalització*. Els seus capítols a *La post-televisión* són la gènesi de la seva última gran obra (*Historia de la sociedad de la información*, 2001) i s'avancen a alguns dels arguments del recent moviment antiglobalització. Per Mattelart, les paraules no són innocents i alerta dels perills que el concepte de *globalització* s'hagi acabat imposant als d'*americanització* o *imperialisme cultural* que fins als vuitanta descriuen el fenomen històric de la creixent hegemonia econòmica, política i cultural dels Estats Units. Darrere del concepte de globalització hi ha una ideologia liberal, que mostra la

innovació tecnològica com un fet inevitable que millorarà la societat de forma automàtica. Segons el discurs de la globalització, l'homogeneïtzació cultural i la dominació política i financera del nou escenari geoestratègic serien conseqüències naturals de les noves tecnologies de la comunicació, que empeteixen el món i fan que siguin ja innecessàries les ideologies: la llibertat d'expressió (entesa com a lliure mercat, és a dir, minimització del paper regulador de l'Estat) es presenta com la garantia de la democràcia. La idea de *globalització*, combinada amb l'encara més àmpliament acceptat concepte de *Societat de la Informació*, utilitza la tecnologia com a renovat discurs legitimador d'un ordre de les coses.

Schiller recolza les tesis de Mattelart en el testimoni despietat de citacions extretes de documents oficials del govern nord-americà, que admeten explícitament que el lideratge tecnològic en les àrees de la informació i els mitjans de comunicació són els nous instruments dels EUA per garantir el seu domini planetari. Aquest professor de Comunicació de la Universitat de Califòrnia diseca els plans de promoció de les autopistes de la informació de l'era Clinton-Gore i denuncia que, mentre els avantatges que oferien per a la ciutadania eren tan meravellosos com ambigus, l'única decisió clara que es despenia dels plans era que el desenvolupament d'Internet havia de quedar en mans del sector privat. Des de la seva posició d'hegemonia, imposar la llibertat de mercat a nivell mundial és la principal garantia per trencar resistències per part d'estats recelosos. La principal conseqüència d'aquesta estratègia és el perill que Internet es desenvolupi seguint els interessos de la indústria i no sobre la base de les necessitats dels ciutadans.

Per combatre aquest perill, els autors reunits per Ramonet reivindiquen l'esperit crític davant la nova tecnologia. Breton rebutja els discursos "messiànics" i reclama una "avaluació pragmàtica" de les possibilitats d'Internet. Mattelart advoca per un "cosmopolitisme democràtic" que serveixi d'antídote de la ideologia de la globalització i d'extremismes d'ultradreta que també se li oposen. Reclama la reivindicació de l'Estat com a arena pública democràtica, el rebuig del control del sistema financer global sobre la societat i la construcció de discursos alternatius basats en la defensa de la diversitat cultural i la denúncia de les desigualtats socials i comunicatives que l'actual implantació d'Internet no fa més que agreujar.

Si els capítols s'haguessin escrit al 2002, després de la crisi financera del sector Internet, dels èxits del moviment antiglobalització organitzat usant la Xarxa i de l'obsessió per controlar-la que té el govern dels EUA després dels atemptats de l'11-S, els autors haurien trobat símptomes, contradictoris però rotunds, que la tendència que apunten existeix, però té importants esclatxes. Hi ha espais de llibertat ciutadana a Internet, encara. Jean-Paul Guédon (Universitat de Montreal) ho deia al 1996: Internet és una tecnologia jove que encara està vivint una "guerra de models", de definicions i d'usos. Avui seguim encara en aquest període i encara es pot actuar. I potser ara és el millor moment per contrarestar el model liberal nord-americà. Internet té la sort d'haver crescut als 80 com a eina de comunicació oberta entre la comunitat científica. En els seus orígens, com ens recorden alguns autors del llibre, va passar ràpidament de ser un projecte militar a ser un espai per compartir coneixement de manera horitzontal i solidària. La irrupció de les empreses a Internet als 90, emparades per la política de Clinton, no ha acabat amb aquest esperit i ara que les empreses dubten sobre la rendibilitat de la Xarxa es pot recuperar terreny per als ciutadans. Les polítiques públiques per garantir el dret de les persones a usar Internet i protegir-les dels interessos comercials són un element clau per aconseguir-ho.

La principal amenaça per a l'Internet lliure pot estar encara per arribar i en el volum s'apunta de manera molt bàsica: la convergència entre televisió i Internet podria portar-nos a un escenari en què estaríem "atrapats" per la seducció *voyeur* i exhibicionista alhora de les càmeres *web*. Paul Virilio ho exposa amb el seu habitual tremendisme apocalíptic, però coincideix amb altres autors en diagnosticar dues possibles conseqüències de la convergència tecnològica: la pèrdua de la intimitat de l'individu, que té el seu paroxisme en el teletreball i la tendència de les empreses a imposar la disponibilitat 24 hores als seus assalariats; i la desintegració de l'espai públic per la manca de referents mediàtics compartits en fragmentar-se les audiències. Seria, paradoxalment, una societat en què estaríem permanentment comunicats i profundament sols. Des d'un punt de vista

menys paranoic, sí que es pot intuir que el futur del sistema comunicatiu en què estan treballant les empreses passa per una atomització de l'experiència televisiva, que serà molt personalitzable gràcies a les capacitats pròpies d'Internet, i una reducció de la llibertat comunicativa que permet ara la Xarxa, en deixar de ser l'ordinador el principal punt d'accés a Internet, substituït per aparells similars al televisor, més orientats al consum que a la publicació per part de l'usuari. Això permetrà que Internet arribi a més públic (a més consumidors), a canvi de sacrificar el caràcter obert (tothom pot publicar) que actualment té la Xarxa.

La post-television parla poc de la televisió del futur. És difícil dibuixar-la avui i ho era més al 1996. Es pot criticar que un llibre publiqui sis anys després (sense "confessar-ho" en cap moment) les primeres reaccions dels investigadors davant un fenomen comunicatiu nou. Molts dels casos que es comenten no tenen cap vigència per al lector actual. També és qüestionable la manca d'un fil conductor clar entre tots els capítols, la desigual qualitat de les aportacions i, en alguns casos, la flagrant contradicció entre els discursos d'alguns autors en una obra que es presenta com a crítica amb la visió hegemònica de les noves tecnologies. Els periodistes Bruno Giussani i Francis Pisani lloen els canvis irrefrenables que Internet introduirà en la seva professió. Els enginyers Philippe Quéau i Jöel de Rosnay tracen discursos contradictoris, enlluernats per la grandiositat de la revolució tecnològica que vivim a la vegada que alerten dels seus perills. L'aparent despropòsit en què s'acaba convertint l'obra té virtuts interessants per al lector: comprovar, com hem comentat abans, que, malgrat la ràpida evolució de la tecnologia, les tendències de fons segueixen vigents; i constatar que la perspectiva dels sociòlegs especialitzats en l'anàlisi de la comunicació té una capacitat d'interpretació molt més penetrant que la dels enginyers informàtics, els periodistes o el filòsof Virilio. Acostuma a ser difícil trobar judicis lúcids i rigorosos del moment de canvi tecnològic i social que estem vivint. Les línies de Mattelart, Ramonet, Schiller i Breton a *La post-television*, encara que molt sintètiques, són referents estimulants en aquest sentit.